

THOMAS KEMPIS

.....

Dialogoog met novicen

**DEEL 1:
DE MINACHTING VAN DE WERELD**

VERTAALD EN INGELEID DOOR
FRANK DE ROO

KokBoekencentrum Uitgevers • Utrecht

Omslagontwerp Garage BNO
Vormgeving binnenwerk Garage BNO
ISBN 978 90 435 3083 5
ISBN e-book 978 90 435 3145 0
NUR 700
www.kokboekencentrum.nl

© 2018 KokBoekencentrum Uitgevers, Utrecht

Alle rechten voorbehouden.

1. DIALOOG MET NOVICEN: EERSTE BOEK

De keuze is gevallen op dit boek, omdat het nog nooit in het Nederlands is vertaald, terwijl het toch een zeer mooi boek is en een essentieel deel van een van Thomas' grootste werken. Na *De imitatie van Christus* kan men de *Dialog met novicen* zelfs zijn belangrijkste werk noemen, vanwege de grote waarde voor de geschiedenis: hij heeft hiermee de geschiedenis geschreven van de moderne devotie. Nu is het eerste boek slechts de inleiding hiertoe, maar het kan ook op zich staan, en is ook op zich zeer sterk.

Waarom is dit dan nog nooit vertaald, terwijl sommige andere boeken van Thomas, zoals de *Rozentuin*, het *Leliedal*, en de *Alleenspraak van de ziel* al meermaals vertaald zijn? Eén reden is misschien dat hun titels aantrekkelijk zijn: een *Rozentuin*, een *Leliedal*... men kan de bloemetjes al ruiken. Ook de *Alleenspraak van de ziel* is een mooie, klassieke titel die tot de verbeelding spreekt. *De minachting van de wereld* is in vergelijking veel minder aantrekkelijk. Bovendien is ook het openingscitaat niet zo aantrekkelijk: 'Verzamelt de brokken die zijn overgebleven, opdat ze niet verloren gaan'. De lezer denkt vanzelf: Gaat het hier om restjes? Dan zal het wel niet zo belangrijk zijn. Thomas bedoelde het natuurlijk nederig: hij had een nieuw, groot werk geschreven – dat zelfs uit vier boeken bestaat – maar in zijn

proloog opent hij heel bescheiden met dit citaat. Het is te bescheiden: de lezer wordt hierdoor op het verkeerde been gezet.

Ook in de Latijnse uitgaves werd dit boek vanaf het begin stiefmoederlijk behandeld. In de eerste uitgave van Thomas' verzameld werk, in 1494, werd het gescheiden van de andere boeken van de *Dialog met novicen*. Terwijl de drie andere boeken toen een ereplaats kregen vooraan in die uitgave, werd dit boek naar achter geschoven, en onder de algemene titel *Dialog met novicen* gerangschikt naast andere werken zoals de *Preken tot novicen*. Bovendien verdween toen ook de laatste paragraaf van het eerste boek, die het verbond met het tweede boek; deze werd eenvoudig weggesneden. Dit was een keuze met vérstrekende gevolgen, want de volgende 400 jaar bleven de boeken van elkaar gescheiden. Op een enkele uitzondering na was er niemand die nog besepte dat de vier boeken ooit bij elkaar hoorden (1). Het zou nog duren tot 1922 voor de *Dialog met novicen* terug in zijn geheel werd hersteld (2).

Maar waarom dan ook in het Latijn deze verschillende behandeling? Wat is dan het grote verschil met de volgende boeken? Daarin gaat het vooral over concrete personen: het leven van Gerrit de Grote, Floris Radewijns en leerlingen. In het eerste boek is de geestelijke boodschap veel belangrijker dan de personen. Deze boodschap is bovendien zeer specifiek: het is een pleidooi om te kiezen voor het klooster. Een populair onderwerp zal dit wel nooit worden.

2. DE MINACHTING VAN DE WERELD

Vandaar ook de titel van het boek, die een monachaal motto is. De oorsprong hiervan gaat terug tot de klassieke oudheid: men vindt gelijkaardige ideeën zowel in de Griekse filosofie als in de Bijbel. Het gaat dan vaak om een *minachting van de dood*: liever sterven, dan de eigen idealen verraden. Vanaf de vijfde eeuw n.Chr. duikt het op in de kernachtige formule ‘*contemptus mundi*’, de *minachting van de wereld*. Het werd een algemeen aanvaard ideaal in de middeleeuwse opvoeding. Na het einde van de middeleeuwen lijkt het echter terug in onbruik te zijn geraakt, zodat veel mensen hier tegenwoordig nog nooit van hebben gehoord.

Hoewel dit dus heden ten dage geen bekend en aantrekkelijk ideaal meer is, moet men toch toegeven dat dit motto het christelijke geloof treffend samenvat. Het leven op aarde is een grote ellende. Behalve veel verdriet, en een angstaanjagende dood, zijn er ook nog de vele valstrikken voor de ziel. Sommigen dromen misschien van een rozentuin, maar de wereld is vooral één grote, bedrieglijke illusie. De waarheid is de dood en wat daarna komt, daar moeten wij dus naar leven. Dat alles wordt goed samengevat in die paar woorden: *De minachting van de wereld*.

3. HET UNIEKE KARAKTER VAN DIT BOEK

In *De imitatie van Christus* bleef het klooster nog op de achtergrond: het is mede daarom dat Thomas' meesterwerk zo een groot publiek weet te bekoren. Af en toe richt hij zich daar wel tot monniken, maar dat blijft zeer terloops; het grootste gedeelte van de *Imitatie* is ook perfect toepasbaar buiten het klooster. Hij zegt daar ook zelf: 'het is immers niet iedereen gegeven, ... het monastieke leven aan te nemen' (*De imitatie van Christus*, Boek IV, c. 10, v. 10).

Maar in zijn latere werken vindt hij er geen doekjes om: de veiligste weg naar God bestaat voor Thomas ongetwijfeld in de keuze voor het klooster. Toch maakt hij dit nergens zo duidelijk als in *De minachting van de wereld*. In zijn andere boeken blijft het immers toch altijd bij een stilzwijgende keuze, die bijvoorbeeld blijkt uit het feit dat hij zich richt tot monniken of omdat hij schrijft over de kloosterdiscipline. Maar nergens anders besteedt hij zoveel aandacht aan de (toch essentiële) voorafgaande keuze voor het klooster. Voor de ware liefhebber van Thomas' werk is dit boek dan ook zeer bijzonder.

Dit boek heeft dus een unieke invalshoek, door de nadruk die het legt op het beslissende keuzemoment voor het klooster. Hierdoor wordt het onderwerp ook zeer actueel en dringend. De lezer wordt als het ware zelf voor de verscheurende keuze geplaatst, om nu te beslissen hoe hij de rest

van zijn leven wil doorbrengen. Dit maakt het boek zeer modern en tijdloos. Het is ook een belangrijke vraag van alle tijden, want veel mensen – van vroeger tot nu – voelen zich wel aangetrokken tot het klooster, maar de meesten durven toch nooit die grote stap te zetten.

Hiermee wil Thomas dus helpen. In zijn boek stelt hij het voor alsof hij zich richt tot een novice, die nog de definitieve beslissing moet nemen om in het klooster te blijven. Tegelijk beoogt hij natuurlijk ook een breder publiek: hij wil niet alleen de weinige novicen een hart onder de riem steken, maar hoopt ook vele anderen te helpen. Dit blijkt onder meer als de novice zegt (c. 7, v. 10): ‘ik ...hoop dat het mij en vele anderen vooruit zal helpen’.

Natuurlijk kan hij dit moeilijke onderwerp niet helemaal tot in de puntjes behandelen in het korte bestek van dit boek.

Is het leven in het klooster nu voor iedereen aan te bevelen als de beste keuze? Dat zal voor velen wel een dilemma blijven, ook na het lezen van dit boek. Toegegeven: Thomas is wat eenzijdig in zijn argumentatie; maar hij moet dan ook een punt maken. Toch geeft hij ook argumenten tégen het klooster. Zo erkent hij bijvoorbeeld dat onder diegenen die intreden, er velen zijn die *verflauwen* en de *genade van toewijding* niet vinden. ‘Het zijn werkelijk slechts zeer weinigen die de volmaaktheid bereiken’ (c. 4, v. 1). Dat belet hem echter niet om de keuze voor het klooster toch aan te bevelen als de veiligste weg ‘om Gods wil beter te leren kennen en te doen’.

Hoe het ook zij: zelfs indien de lezer zich niet laat overhalen tot het klooster, dan kan hij toch zeker nog nuttige lessen trekken uit Thomas’ wijsheid. Thomas is zo buitengewoon ernstig, daar kan niemand iets aan afdoen; het moet ieder die het leest wel ontnuchteren.

4. STRUCTUUR VAN HET BOEK

Thomas verdeelt zijn betoog in twee delen: eerst ontwikkelt hij een pleidooi dat steunt op zijn typische wel-sprekendheid, waarin hij mooie Schriftcitaten vermengt met morele vermaningen, alles gesteund op zijn eigen authentieke ervaring. Dit beslaat het grootste deel van het boek: hoofdstuk 1-4. Het is Thomas ten voeten uit: op zijn eenvoudige en beknopte wijze weet hij rake zaken te zeggen. Dit voert hij geleidelijk op tot een hoogtepunt: hoofdstuk 4 is veruit het langste hoofdstuk van het boek. Daarna volgt een korter tweede deel met enkele concrete voorbeelden: de zogenaamde ‘exempelen’ in hoofdstuk 5-7. Tot slot wordt in hoofdstuk 8 alles nog eens kort en krachtig samengevat.